

Blad: Volkskrant of NRC oid?
Doelgroep: lezers van literaire fictie
Door: Willem Fintelman

Het Gouden Uur is, nou ja, gewoon niet helemaal je van het

Wyske Versteeg is schrijver en politicoloog, een combinatie die de verwachting schept dat al haar romans maatschappelijk geëngageerd zijn. Toch valt dat mee; haar nieuwste roman, *Het Gouden Uur*, is pas haar eerste fictieve werk dat voor een groot deel over een sociale kwestie handelt. In het boek schetst Versteeg een genuanceerd en invoelend beeld van de problematiek van oorlogsvluchtelingen, maar, maar, maar: doet ze ook meer dan dat?

Ik heb, vooropgesteld, niets tegen romans die handelen over de actualiteit; zolang dat niet het enige is dat ze doen. Dan kan je net zo goed een essay schrijven. Essays schrijven doet Versteeg al, en dus resteert alleen nog de vraag of een roman, in dit geval *Het Gouden Uur*, een toegevoegde waarde heeft, een functie naast actualiteit.

Het Gouden Uur vertelt over de liefdesgeschiedenis tussen een asielzoeker en -gever. Inherent al problematisch, dus, en dan is de asielgever, de Nederlandse Mari, ook nog eens zoveel ouder dan de asielzoeker, Ahmad, dat ze zijn moeder had kunnen zijn. Mari runt, samen met een paar andere behulpzame Nederlanders, een dagopvang voor asielzoekers op het terrein van een volkstuin, het Paradijs genaamd, waar Ahmad vaste klant wordt. Het Paradijs staat evident symbool voor de Nederlandse samenleving: de andere tuinders, vertegenwoordigt in de bekrompen Johan, zijn niet blij met al die vluchtelingen op hun terrein. Mari en haar collega's bij de opvang willen de asielzoekers daarentegen graag helpen en bedoelen het goed, maar doen in hun onbegrip eigenlijk niet onder voor Johan en de andere tuinders.

Ahmad is een gedesillusioneerde vluchteling, getraumatiseerd en ontheemd. Natuurlijk had hij een edele droom die verpest werd door de oorlog in zijn land; hij wilde muzikant worden. Natuurlijk had hij daar die ene docent die hem wel begreep, zijn grote inspirator, die hem "aanmoedigde om met soundscapes te experimenteren en bereid was te luisteren naar wat [hij] maakte." Natuurlijk wordt hij verscheurt door zijn dankbaarheid voor en haat tegen de Nederlanders die hem proberen te helpen, al lukt dat ze niet echt. En natuurlijk praten zij, de Nederlanders, alleen over het weer en kunnen ze niet dansen.

Tot dit punt zijn de rollen dus vrij clichématig verdeeld: er zijn de behulpzame Nederlanders die het niet begrijpen, de onbehulpzame Nederlanders die het niet begrijpen, en er is de vluchteling die door niemand wordt begrepen en tegelijkertijd niemand anders, nergens anders heeft om naartoe te gaan. Gelukkig is er ook nog Tarik, wellicht het meest interessante personage uit het boek: nadat Ahmad zonder waarschuwing bij Mari is weggegaan gaat ze in een wanhoopsdaad naar hem op zoek in zijn land van herkomst. In het dorpje waar ze verblijft ontmoet ze Tarik, die daar probeert te ontsnappen aan zijn geweten, en die gaat functioneren als haar gids. Waar Mari echter nooit achter komt is dat

Tarik vroeger gevangenisbewaker is geweest en in die functie dagelijks aardig nare wreedheden beging. Tarik worstelt duidelijk met zijn verleden, maar tegelijkertijd wil hij niet toegeven dat hij toentertijd fout zat; volgens hem had iedereen hetzelfde gedaan in die positie: “Je snapt het niet, je denkt dat jij het anders had gedaan. Als je daar bent, als je erin zit, is er geen goede kant, die is er hoogstens achteraf. Er is geen kloof of grens, hooguit een krijtlijn in het zand, die vager wordt telkens als er weer iemand overheen gaat, hun voeten vegen die lijn zo uit.”

Een interessante morele kwestie, en daarom is het jammer dat Versteeg ons verder niets geeft om erop in te gaan: we leren in het hele boek niets over Tariks proces, niets over zijn overgang van onschuldige jongeman naar wrede gevangenisbeul, niets over de sociale druk en de machtsspelletjes of het sadisme van zijn commandanten die die overgang wellicht hebben veroorzaakt. In het boek is Tarik eerst gewoon een jongen, dan een wrede man, en dan weer een man met wroeging, zonder dat we leren wat er tussen die stappen door met hem is gebeurd, zodat we nooit te weten komen of hij echt onschuldig is, of echt iedereen hetzelfde had gedaan in zijn situatie. Het potentieel dat hij had om een aangrijpend en geloofwaardig personage te zijn gaat daarmee grotendeels verloren, en dat is zonde.

Thomas de Veen noemt in zijn recensie van dit zelfde boek Versteegs inlevingsvermogen “groot” en haar gevoel “secur”, maar ik ervoer verschillende gesprekken en interacties die in het boek voorkomen juist als behoorlijk ongeloofwaardig en raar. Naast alle voorbeelden die ik hierboven al heb gegeven van stereotiepe of niet goed uitgewerkte personages, zou ik nog veel meer momenten kunnen aanwijzen die mij stoorden, maar ik laat het hier bij het volgende gesprek, dat tussen Tarik en Mari plaatsvindt:

Tarik legt de papieren op de grond, staat op en loopt naar de deur. Schudt een sigaret uit zijn pakje, steekt die aan, blaast de rook naar buiten. Nu hij het houvast van de tekst kwijt is, weigert hij me aan te kijken.
‘Gaat het nog verder?’ vraag ik aan zijn rug.
Hij haalt zijn schouders op. ‘Alles gaat verder.’

Rechtsboven dat laatste zinnetje heb ik in mijn exemplaar ‘lol’ geschreven; zo nep-diepgaand vond ik het. Het is maar een personage dat het zegt en het kan natuurlijk dat Versteeg het helemaal niet zo diepgaand vindt, maar ik kon het idee dat ze dat wel vond sindsdien niet echt meer van me afschudden.

Is er dan ook nog iets positiefs te melden? Stilistisch is Versteeg over het algemeen zeker niet slecht, maar ook niet bijzonder of vernieuwend. Af en toe heeft ze hele mooie vondsten: “De bergen werden opnieuw wat ze altijd al waren: muren, beschutting, afscherming, gevangenis”, “Heel de zon kun je met één vinger verduisteren, zo klein is de wereld in de palm van je hand”, en, mijn favoriet: “Tussen de stoffige puinhopen vingen gespreide stukjes gevel fragmenten van de lucht.” Maar deze schatten zijn, net als de stukjes gevel, sporadisch en verre van de norm.

Als we dan dus teruggaan naar mijn aanvankelijke vraag, of het werk als roman een toegevoegde waarde heeft, moet ik dat in twijfel trekken: de personages zijn stereotiep en melig, de verhaallijn is niet bijster vermakelijk en de stijl is best in orde, maar ook niet veel meer dan dat. De nuanceringen die het verhaal misschien moet aanbrengen aan het actuele

maatschappelijke debat (de meeste Nederlanders zijn bang of afkeurend tegen vluchtelingen, zelfs de Nederlanders die dat niet zijn denken nog benepen, vluchtelingen komen niet om ons geld of land in te pikken, oorlogstijd kan van gewone mensen wrede beesten maken, etcetera) hadden ook prima via een essay kunnen worden voorgesteld, en zelfs dan zijn ze niet echt origineel of urgent.

Het Gouden Uur is zeker geen verschrikkelijk boek, maar toch wel echt een afrader, en wat dat betreft ook een beetje een teleurstelling voor een winnaar van de Frans Kellendonk-prijs.